

LIETUVIŲ GIMTOJI KALBA

Teksto suvokimo užduotys

2008 m. valstybinis brandos egzaminas
(pagrindinė sesija)

2008 m. gegužės 21 d.

Trukmė – 1,5 val. (90 min.)

Perskaitykite tekstus ir atlikite užduotis.

MES IKI ŠIOL TEBESIMOKOME GYVENTI LAISVĖJE

Iš pokalbio su profesoriumi, muzikologu, politiku, Europos Parlamento nariu Vytautu Landsbergiu

1. Kaip Jūs manote, kuriant pilietinę visuomenę, kuriant kiekvieno iš mūsų savimone, kiek įtakos turi menas ir kultūra? Labai dažnai juk girdime sakant: na, ką tie kultūros žmonės gali padaryti, tai ne žemdirbiai, ne gamybininkai, ne verslo žmonės.

Kultūros žmonės turėtų daryti įtaką visų žmonių kultūrai. Ir tai reiškia toli gražu ne vien tik meno supratimą ar polinkį į meną, domėjimąsi grožine literatūra. Čia būtų siauras požiūris. Tai, ką Jūs paminėjote kaip pilietinę sąmonę, ir yra kultūra, kultūros dalis. Ar žmonės turi pilietinę sąmonę, ar tik dalis žmonių ją turi? Ar visuomenė yra iš tikrųjų visuomenė, kurią jungia ta pilietinė sąmonė? O gal ji yra dar ne visuomenė, ir ją jungia galbūt tik bendros kalbos vartojimas, buvimas tam tikroje teritorijoje... Kultūros dalykai gilesni. Kultūra pasireiškia pilietine ir politine kultūra. Mūsų politinė kultūra kartais yra be galo žemo lygio. O žemo lygio politinė kultūra patinka daugeliui žmonių. Ir tai reiškia jų tam tikrą spragą, nejautimą, kas vertinga, o kas menka.

2. Ar galėtume daryti išvadą, kad kultūros kūrėjai turi per menką įtaką visuomenei?

Matyt, taip. Kadais, sovietmečiu, kultūros žmonės gana daug bendravo su visuomene asmeniškai. Tarkime, įvairiuose susitikimuose, kultūros vakaruose, kalbėdami kad ir apie literatūrą, tiek moraliniu, tiek pasaulėžiūros požiūriu pasakydavo daug svarbių dalykų ir apie tuometinį mūsų gyvenimą, nors oficialiai turėjo propaguoti sovietinę pasaulėžiūrą. Tiesiog sąžiningi, padorūs kultūros kūrėjai bendravimą su žmonėmis panaudodavo žmonių sąmonei ugdyti. Aš nežinau, ar šiandien rašytojai ir poetai atlieka tokią funkciją ir ar norėtų ją atlikti. Pagaliau – ar mėgino ir jiems nesisekė?.. Tai yra atviras klausimas. O tokia funkcija šiandien būtų labai reikalinga. Ir autoritetingo rašytojo balsas, kuris pasakytų žmonėms, kas gera, o kas bloga, būtų labai svarbus.

Tiesa, pastaruoju metu televizijoje atsiranda tokių temų, kaip geri pavyzdžiai: žmonių pasiaukojimas, atsidavimas vienu kitiems, savo artimiesiems, nors kaimynai dar trauko pečiais, nesupranta... Kai televizija iškelia teigiamą pavyzdį, jau ir tie patys kaimynai, kurie gerumo, pasiaukojimo, atsidavimo buvo linkę nesuprasti dėl galbūt materialistinio galvojimo apie žmonių gyvenimą, ir jie ilgainiui pradeda keisti savo nuomonę. O tie, kurie savo elgesiu įkūnija kilnesnį gyvenimą, nesvarbu, ar jie turtingi, ar neturtingi, jie ir yra tie pavyzdžiai, kalbantys geriau už bet kokią grožinę literatūrą. Fakto literatūra gali labai įtikinti. Kita vertus, blogųjų faktų literatūra gana dažnai yra pateikiama ne kaip blogųjų faktų literatūra, o tiesiog kaip įdomiųjų faktų literatūra. Tai irgi pavojinga yda. Man labai seniai tas rūpi. Aš ir sovietiniais laikais matydavau kartais transliuojamas žiaurių nusikaltimų bylas. Ir pasigedavau akcento, kodėl tie nusikaltėliai tokie išsigimę, tokie nužmogėję, kodėl jie taip elgiasi?.. Jeigu tokio klausimo žiūrinčiamam situaciją nėra aiškiai suformuluota, tai jis ir negauna impulso moraliniam vertinimui. Ypač tą turėtų daryti visa kultūros terpė. Ji turėtų vertinti. Taip kaip bažnyčia, kuri turi ne tik teisę, bet ir pareigą vertinti.

3. Kultūros žmonės šiandien dažniausiai yra suvokiami kaip nuolatiniai prašytojai, vargšai: jiems nuolatos trūksta pinigų, finansavimo... Pasigirsta net ir tokių nuomonių – o kam iš viso jie reikalingi, kam reikia kultūros leidinių?

Tiesa, buvo sutrikta paskelbus nepriklausomybę, iš esmės pasikeitus gyvenimui, galų gale valstybės galimybėms ir principams. Remti, finansuoti ir tokiu būdu valdyti meną ar kultūrą intencijų neliko. Pasikeitė sistema, ir reikėjo mokytis gyventi laisvėje. Mes iki šiol tebesimokome gyventi laisvėje. Antra vertus, tai teikia ir įvairių teigiamų dalykų: nepriklausomos galerijos, nepriklausomos parodos, laisvi kontaktai su užsieniu, daugybė leidyklų... Nors buvo pranašaujama, kad visos leidyklos be valstybės finansavimo sužlugtų. Buvo prognozių, kad žmonės žiūrės vien televizorius, neskaitys knygų, knygos bus per brangios. Knygos tikrai brangios, tačiau knygų mugės pilnos žmonių.

Taigi pokyčiai labai dideli. Bet, kita vertus, reikia gyventi pačiam iš savęs, surasti savo vietą, savo būdą.

4. Šiandien mes gyvename tokiu visuotiniu diskusijų, skandalų laiku, kai Lietuva yra dažnai skaldoma į dvi lietuvas... Kalbama apie politinį elitą, apie verslo elitą, nusikaltėlių elitą... Ar Jūs nepasigendat šiandien kultūros elito?

Iš dalies pasigendu. Bet nedirščiau apibendrinti: galbūt aš ne visur spėju dalyvauti. Tačiau aš norėčiau šiek tiek pakoreguoti elito sąvoką. Turbūt buvo tokie laikai, gal ir dabar yra, kai kiekvienas kaimas turėjo savo elitą – žmones autoritetus. Kadaisė galbūt kunigas buvo autoritetas ar mokytojas... Net per sovietinę literatūrą eina tokia gija iš senosios literatūros, iš Vinco Krėvės ar Vaižganto laikų, kur dominavo personažai kaimo žmonės – išmintingi, labai subtiliai ir paprastai jaučiantys gamtą, aplinką... Koks nors Krėvės skerdzius. Jis tartum jau iš kitos epochos. Bet ten irgi buvo dvi lietuvas. Juk tam žmogui skauda širdį, kai materialistas kerta didžiulę gražuolę liepą... Prašom – dvi lietuvas. Taigi tas susiskaldymas nėra naujas dalykas. Ir dabar iškerta ąžuolus, iškerta liepų alėjas: pinigėlių juk galima pasidaryti. Tai yra tie patys grainiai iš senų Krėvės laikų. Todėl žmonės, kurie mato pasaulį kitaip, turėtų būti aktyvesni. Jie turėtų priešintis, o ne užsidaryti.

Pagal 2004 m. radijo interviu, išspausdintą knygoje „Sėskim ir pakalbėkim“ – V., *Versus aureus*, 2007

Atsakykite į klausimus, remdamiesi pokalbiu su V. Landsbergiu.

1. Nurodykite tris kultūros apraiškas, kurias mini V. Landsbergis, atsakydamas į 1 klausimą.

(3 taškai)

2. Remdamiesi pirma atsakymo į 2 klausimą pastraipa, paaiškinkite, koku tikslu V. Landsbergis prisimena sovietmetį.

(1 taškas)

3. Koku būdu, atsakydamas į 2 klausimą, V. Landsbergis parodo, kad ne grožinė literatūra daro didžiausią poveikį visuomenei?

(1 taškas)

4. Paaiškinkite, ką V. Landsbergis vadina fakto literatūra.

(1 taškas)

5. Kokie du dalykai lemia fakto literatūros poveikį?

(2 taškai)

6. Remdamiesi V. Landsbergio atsakymu į 3 klausimą, palyginkite sovietmečio ir šiandienos valstybės požiūrį į kultūrą. Apibendrinę įvardykite 2 skirtumus.

(2 taškai)

	Čia rašo vertintojai		
	I	II	III
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			

7. Kokią pagrindinę problemą iškelia V. Landsbergis, atsakydamas į 3 klausimą?

(1 taškas)

8. V. Landsbergis pateikia pavyzdžių iš senosios literatūros. Apibendrinkite pateikiamus pavyzdžius ir suformuluokite teiginį, kurį siekia pagrįsti V. Landsbergis.

(2 taškai)

9. Įvardykite dvi meninės raiškos priemones, kurias vartoja V. Landsbergis, atskleidamas šiandienos negeroves, ir išrašykite po pavyzdį.

_____ (meninės raiškos priemonė)

_____ (pavyzdys)

_____ (meninės raiškos priemonė)

_____ (pavyzdys)

(2 taškai)

Čia rašo vertintojai		
I	II	III

Kornelijus Platelis

KALBA, PASAKYTA PREZIDENTŪROJE, ATSIIMANT NACIONALINĘ PREMIJĄ

- Mėgstu kartoti, kad poetui, jei jam pavyksta ką nors doro sukurti, pirmiausia dosniai atlygina dievai, leidami jam kaskart emociškai bei intelektualiai išgyventi daugiabriaunius jo kūrinio ir tikrovės atitikmenis ir taip su kaupu jam grąžindami visą suvartotą kūrybinę energiją. Šiame labai asmeniškame jo veiksmo lyg ir nedalyvauja amžininkų visuomenė, o lyg ir dalyvauja amžina visuomenė, tūkstantmečiais kūrusi ir išgyvenusi pasaulio kultūros ženklus ar bent jo vartojamą kalbą. Tokie asmeniški išgyvenimai, bent jau dažniausiai, nesutampa su skaitytojo išgyvenimais. Tekstas būna ne tiesiogiai suprantamas, o interpretuojamas. Tačiau kad ir ką poetas sakytų, jo amžininkų visuomenės pripažinimas jam visada esti labai svarbus.
- Nacionalinė premija – pats aukščiausias įvertinimas rašytojui, liudijantis patį tikriausią, autentiškiausią¹ jo kūrybos pripažinimą. Tarptautinės premijos – tai truputį kas kita, ir jomis apdovanojamas autorius – šiek tiek kitas, patyręs kalbines transformacijas, visada per jas daugiau netekęs, negu įgijęs, stovintis prieš vertintojus ne visu savo tekstu, o tik tam tikrais jo aspektais.
- Nacionalinė premija – tai ir valstybės apdovanojimas, skiriamas iš jos išdo. Valstybė – tai pirmiausia, žinoma, žmonės, ir visiškai pakanka, jei poetas sugeba įžiebtį kai kurių savo skaitytojų širdis bei protus. Tačiau poeto diskusija su valstybe labai sena. Platonas², netekęs vilties, kad poetai gali padėti visuomenei racionaliai susitarti dėl bendro gyvenimo, o ne vien tikrai kelti sumaištį, siūlė iš viso juos išprašyti iš savo tobulos valstybės. Bet juk piliečių galvose ir be poetų pakanka iracionalumo bei sumaišties. Kuklią, pirmiausia turint omenyje knygų tiražus, poeto misiją suprantu kaip grynai estetinę: suvaldyti medžiagą, <...> sukurti pavidalą, galintį bent kiek šviesos, harmonijos kryptimi transformuoti skaitytojo įdedamą minties energiją. Ar ne panašių minties transformacijų reikia piliečiams, norintiems susitarti valstybėje?
- Rašytojas, patinka jam tai ar nepatinka, labiau negu bet kuris kitas menininkas priklauso tautai, kurios kalbą vartoja. Kalba – tai ne tik bendravimo priemonė. Ji gyvas organizmas su savitu pasaulėvaizdžiu ir savita pasaulėjauta. Tad poetas, jei jis bent kiek sugeba įvaldyti kalbą, nori nenori ją priverstas gryninti, palaikyti jos gyvybę, tiesti tiltus tarp tūkstantmečius ją gludinusios bendruomenės patirties ir savo paties mąstysenos. Tai jau ne misija, o duotybė.

¹ Autentiškas – tikras, patikimas; tai, kas paremta pirmuoju šaltiniu.

² Platonas – Senovės Graikijos filosofas.

5 Dėkoju visiems, man kūrusiems kalbą. Dėkoju Valstybei, nevarančiai lauk poetų. Dėkoju Nacionalinių premijų komitetui, taip aukštai įvertinusiui mano kūrybą. Dėkoju savo artimiesiems, visada poeziją laikiusiems pagrindiniu mano užsiėmimu. Dėkoju savo draugams ir draugėms, tai menininkų bendruomenei <...>, kuri visada palaikė mane, keldama savo moralinius reikalavimus ir teikdama jaukią priklausomybės užuovėją. Ypač tada, kai ji buvo ir valstybė, ir tauta, ir tiesiog skaitytojai.

Atsakykite į klausimus, remdamiesi K. Platelio kalba.

10. Paaiškinkite, ką K. Platelis pirmoje pastraipoje vadina amžina visuomene. Įvardykite du aspektus.

(2 taškai)

11. K. Platelis teigia, kad rašytojas, patyręs kalbines transformacijas, visada per jas daugiau netenka, negu įgyja. Remdamiesi visu tekstu, paaiškinkite, kaip suprantate šią mintį.

(3 taškai)

Atsakykite į klausimus, remdamiesi abiem skaitytais tekstais.

12. Ir V. Landsbergis, ir K. Platelis išsako savo požiūrį į rašytojo paskirtį. Kuo jų požiūriai panašūs?

(1 taškas)

13. Paaiškinkite, kaip, anot V. Landsbergio ir anot K. Platelio, rašytojas turėtų įgyvendinti savo paskirtį.

(2 taškai)

14.1. Kuriam funkciniam stiliui priskirtumėte abu tekstus?

(1 taškas)

14.2. Atsakymą argumentuokite, remdamiesi turiniu ir raiška.

(2 taškai)

Čia rašo vertintojai		
I	II	III

Taškų suma (maks. 26)			
-----------------------	--	--	--

Taškai už teksto suvokimo užduotį (26x2=52)			
---	--	--	--